

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу
VI 2015 12
универзитет у бањој луци
филолошки факултет

Нина Говедар
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

УДК 821.163.41:821.111(94)(049.32)
DOI 10.7251/fil1512320g

БЕОГРАД–МЕЛБУРН: ТРАНСКУЛТУРНО

Транскултурна димензија славистичких студија и компаративна књижевност (2014), Зборник радова, уредници Слободанка Владив-Гловер, Милена Илишевић и Игор Перишић, Београд: Институт за књижевност и уметност.

Зборник *Транскултурна димензија славистичких студија и компаративна књижевност* настао је као продукт сарадње између славистичке секције Монаш универзитета у Мелбурну и београдског Института за књижевност и уметност и њиховог пројекта *Културолошке књижевне теорије и српска књижевна критика*. На преко пет стотина страница зборника Слободанка Владив-Гловер, Милена Илишевић и Игор Перишић, као уредници, уврстили су 26 радова, подијељених у шест тематских цјелина. Радови у зборнику писани су на српском (14 радова) и енглеском језику (12).

Зборник отварају два рада која представљају својеврстан увод, а баве се термилошким питањима која се тичу саме теме зборника. Слободанка Владив-Гловер у раду „From Translinguistics to Transculture and Genealogy: Point of View in the Humanities“ полази од Епштејнове теорије културе и његових појмова транскултуре као неприпадности једној конкретной култури, Пирсове теорије о сазнању и знању у оквиру друштвених контекста и Фукоове генеолошке (археолошке) критике (спознаје), на којима изграђује сопствену теорију о транскултурној анализи која је заснована на синхроним, интердисциплинарном и семиотичком приступу. У раду Аријане Дањино „Transculturalism and Transcultural Literature in the 21st Century“ пажња је усмјерена на разјашњавање појмова транскултурализација, транскултуралност, транскултура и транскултурализам које су различити проучаваоци користили – синонимно, али и са дозом разликовности. Она ове појмове анализира почев-

ши од Ортизовог концепта транскултурализације као фузије култура на „периферним“ подручјима, преко Велшове транскултуралности која представља право сваког појединца да буде културно независан, те да се определијели за културу којој жели да припада. На овом трагу се налази и Епштејнов појам транскултуре коју он дефинише као опште неприпадање, у смислу да је модерни појединац у стању да се издигне изнад своје матичне, предодређене културе, која онда претпоставља и расну, етничку, идеолошку и сличне припадности и да је у стању да, као самосвјесна индивидуа, од мноштва културних понуда изабере елементе од којих саставља личну културну припадност. На крају рада разматра се дистинкција између појмова транскултурализма и космополитизма, при чему ауторка наводи Епштејнову компарацију према којој космополитизам подразумева глобалног грађанина који не познаје своје етничко и национално поријекло, док транскултуралиста у потпуности препознаје своје коријене у одређеној културној средини.

Прва тематска цјелина *Српска књижевност у свјетлу транскултурних студија* (*Serbian Literature in the light of Transcultural Studies*) доноси седам текстова. Милан Орлић у раду „Ivo Andrić's New Textuality“ проблематизује концепт Андрићеве нове текстуалности кроз феномене деконструкције/разградње нарративног субјекта, да би се из њега успоставио наратор, као и нарративне вишеслојности његових дјела и поступка *текста-ујрађеног-у-текст* (у *Травничкој хроници*) или вишеслојног приповиједања (у *Проклећој авлији*). У

раду „Обрасци културе и културни кругови у Андрићевом роману *Травничка хроника* и дисертацији *Развој духовног живота у Босни ио утицајем њурске владавине*“ Јана Алексић анализира историју коју Андрић доноси у свом роману и својој дисертацији кроз призму културолошких, социолошких, антрополошких и етнопсихолошких аспеката. Ауторка се бави феноменом конверзије, који се у константно окупираној и потлаченој Босни јавља на свим пољима животног дјеловања и у свим облицима. Трећи рад у овој цјелини носи назив „Русија и Лондон као опозити у *Роману о Лондону* Милоша Црњанског“. Аутор Милена Илишевић бави се културолошко-социолошким аспектом романа у којем Лондон и Москва за кнеза Рјепнина представљају двије опозитне инстанце које ће његову трагедију учинити универзалном. Наиме, он се не налази само пред непремостивим разликама двију култура које се сударају у њему, већ не прави разлику између историје и садашњости, стварности и фикције – симболизованих двијема географским одредницама.

Бојан Јовић на почетку текста „Transcultural Avi-authors: Serbian Contribution to Avant-garde Fascination with Planes and Aviation“ доноси причу о двојници оснивача футуризма, Каменском и Маринетију, и њиховој фасцинацији авионима на почетку 20. вијека. Он у раду такође тврди да се у српској књижевности авио-мотиви не појављују значајније прије Првог свјетског рата, а затим наводи ауторе и дјела у којима се ови мотиви појављују, уз образложење како су се у нашој књижевности мотиви везани за аероплане функционализовали првенствено у метафизичким сферама размишљања о човјековом лету и паду, о трагичности човјековог лета, а не у чистом „ратоборном аеро-футуризму“. О авангарди говори и Предраг Тодоровић у раду „Српска књижевност у авангардном кључу: везе дадаизма и зенитизма“. Он се бави почецима дадаизма, односно утицајем сарадње Драгана Алексића са часописом *Зенић* кроз његових једанаест бројева (од броја 2 до броја 13) на развој покрета у југословенској књижевности. О утицајима и рецепцији читамо и у раду Ми-

лице Мустур „Немачке фасете Милорада Павића“. Текст доноси анализу узрока због којих је дошло до радикалне промјене у рецепцији дјела Милорада Павића у њемачком културном кругу (који обухватају Њемачка, Швајцарска и Аустрија), те о утицају дневне критике на политизацију рецепције.

У тексту „Домаћа књижевна животиња: Кратка панорама савремене српске прозе у светлу постколонијалних и транскултуралних контроверзи“ Игор Перишић поставља парадигму романа у којима су животиње метафора за човјека који из свог интимног простора треба да изађе у транскултурне, отворене сфере, а на корпусу романа из посљедње деценије 20. и прве деценије 21. вијека: *Оiled о мачки* Радослава Петковића, *Пас иредбијене кичме* Милете Продановића, *Пијавица* Давида Албахарија, *Прегайор* Владимира Арсенијевића и *Дневник друје зиме* Срђана Ваљаревића.

Друга тематска цјелина у зборнику носи назив *Транскултура и постструктурализам (Transculture and Poststructural Theory)* и обједињује пет текстова. У раду „Transcultural Displacement of Subtexts in Tjutchev’s Poetry“ Кристин Смоли анализира поезију Фјодора Тјутчева, односно пјесму „Silencium“ на чијем примјеру показује утицај Хегелове негативности као имплицитне одлике Тјутчевљеје поезије, а самим тим и остатка руског будућег модернизма. Хегелова феноменологија читава се и у томе што је човјеку немогуће себе у потпуности изразити ријечима, односно језиком. Џесика Дурхам се у раду „The Deconstruction of Logocentrism in *Alice in Wonderland*“ бави сличним питањем језика и моћи његовог израза. Наиме, ауторка поставља питање како је могуће да ми разумијевамо пјесмицу „Jabberwocky“, када је она пуна нелогичности и неологизама чије нам значење није познато. Ауторка закључује како је познат синтаксички систем довољна водиља за разумијевање и потпуно измишљених ријечи, те како, за разлику од филозофије логоцентризма, за разумијевање језика није потребно познавање знака, него система.

„Transcultural’ Perspectivism and the Failure of (National) Identity in Gomborowicz’s *Di-*

ary [*Dziennik*]“ назив је рада Николаја Гладинца у којем се анализира дјело Витолда Гомборовича кроз призму Хегелове *Феноменологије духа*, односно њеног дијела који се тиче анализе конкретне универзалности. *Дневник* се тумачи као средство самопревазилажења (поново у кључу Хегелове дијалектике и његове критике самосазнања), а затим и у кључу психоанализе, на трагу Лаканове теорије према којој је „ја“ симболички развлашћено у простору културе. На подручју структурализма налази се и рад Сузан Дуонг „*Bakhtin's Polyphony and Whitman's Poetic Technique*“ у којем се анализира „Пјесма о мени“ Волта Витмена за коју се тврди да је, супротно Бахтиновом увјерењу како је поезија монолоична, вишегласни израз друштвеног искуства. Ауторка у пјесми проналази и друге елементе Бахтинове полифонијске структуре, а проналази их у форми – слободном стиху, језичким изразима блиским свакодневном животу, атмосфери трга, те гротескној представи како индивидуалног, тако и колективног.

Посљедњи рад у овом дијелу носи назив „*The Production of Subjectivity in Modern Chinese Literature*“ и доноси преглед развоја кинеске књижевности у периоду од 1900. до 1937. године, који представља период модернизације у свим областима кинеске културе и друштва уопште. Овај развој односи се и на развој женског писма и индивидуалну субјективност која у том периоду долази до изражаја. Све ове аспекте ауторка Зое Хатен испитује поредећи два аутобиографска текста женских аутора, настала 1927. односно 1936. године.

Трећу цјелину наслова *Транскултура и културологија (Transculture and Culturology)* отвара текст Владимира Гвоздена „Књижевност, култура, заједница (Неколико критичких напомена)“ који испитује однос савременог свијета (у којем је заједница све рјеђа појава) према књижевности и култури, посматрајући их у свјетлу савремених тенденција да неколико примјера представља цјелокупну културу/књижевност. Аутор такође испитује узамјамне односе књижевности и савремене заједнице, те проблем интерпретације културе. У истој цјелини налази се још и текст Владисла-

ве Гордић Петковић „*Contemporary Serbian Fiction and Reinvention of Transcultural Reality*“, у којем је ријеч о начинима реинвенције стварности у савременој српској прози, затим рад „Хибридноост и историјска имагинација: мотив реверзибилне колонизације у романима Салмана Руждија“ Сање Лазаревић Радак, којим се указује на мотив рекреирани прошлости – освајање Запада од стране Истока, хибридни свијет који настаје као посљедица и културолошке промјене до којих доводи, те рад Александре Манчић „Виђења транскултурне димензије компаратистичког аспекта славистичких студија из преводилачког угла“, у којем ауторка даје своје виђење могућности превођења у транскултуролошким студијама.

Четврти дио зборника носи назив *Транскултура и религијска мисао (Transculture and Religious Opinion)* и доноси рад Владиславе Топаловић „Транскултуралност и Библија“ који приказује транскултуралност на примјеру Свете књиге, са посебним нагласком на Нови завјет за који ауторка каже да брише разлику између „туђе“ и „своје“ културе. Текст Дарка Ђога „Апатријација или универзализам (*Гностицизам или Хришћанство*)“ проблематизује концепт космополитизма у античком гностицизму и хришћанству, док се Милан Радуловић у раду „Верско наслеђе у српској књижевности“ дави феноменом утицаја различитих религијских система у српској књижевности како у културно-историјској тако и теолошкој перспективи. У тексту „Религиозна тематика у поезији *сајуџиника* српске модерне“ Предраг Јашовић анализира присуство религиозне тематике и начине на које је она обрађена у поезији Милете Јакшића, Стевана Луковића, Велимира Рајића, Косте Абрашевића, Милутина Бојића и других мање познатих модерниста.

У дијелу под називом *Транскултура и култура сећања (Transculture and Cultural Memory)* налазе се текстови Кристијана Олаха „Између мита и есхатона: Однос културе, цивилизације и Другог у делима Павића, Вонгара и Куција“ и Елвире Калегер „*Representation of the Past and Reconstruction of Identity*

through the Body and Dreams in Ludmila Ulitskaya's *Kukotsky Case* [*Kazus Kukotskogo*]".

Посљедња тематска цјелина у зборнику уноси мултимедијалност у проучавања транскултурних појава у књижевности кроз тему *Транскултура и филмска уметност* (*Transculture and Film*) текстом Слободанке Владив-Гловер и Смиљане Глишовић „Serbian Poetry Transposed into the Film Medium: A Transcultural Conversation between a Literary Critic and a Film Director“, те радом „Транскултурна димензија филма 'Црна мачка, бели мачор' – традиционални аспекти (титловање са српског на шпански)“ Јасмине Лазић.

Зборник *Транскултурна димензија славистичких студија и компаративна књижевност* значајан је не само за нашу науку о књижевности. Наиме, његова актуелност је неупитна. Тема овог зборника – транскултуралност – представља нов теоријски правац у проучавању књижевности, а оснивач истог је управо један од уредника зборника, Слободанка Владив-Гловер, која је уједно и оснивач и одговорни уредник часописа *Transcultural Studies: A Series in Interdisciplinary Research*. Идеја транскултурализма произлази из постструктуралистичких проучавања књижевности (на првом мјесту Фукоа, Барта, Кристеве,

Лиотара и Дерида), а заснива се на запитаности над односом цивилизације (појединца) према култури. Поимање културе може бити разноврсно и то не мијења њену функцију. Ипак, однос према њој утиче на креирање идентитета појединца, али и цијелог колектива. Проучавање односа које појединац или заједница има према култури из које потиче, али и према културама које га окружују, једна је од вјечних тема књижевности.

Велики значај овог зборника лежи и у чињеници да радови сабрани у њему расвјетљавају основне теоријске и историјске постулате када је феномен транскултуре у питању, те не само да испитују дијахронијске токове који су довели до појаве транскултурних изучавања и активирања транскултуре/транскултурализма као феномена него разјашњавају и терминологију везану за дотични феномен.

Транскултурна димензија славистичких студија и компаративна књижевност доказ је како наука на нашим просторима може да се са великом компетенцијом бави актуелним књижевним теоријама и приступима, те да свој допринос да и на међународном нивоу.

ngovedar@gmail.com